
DOKUMENTY A MATERIÁLY

PANCIEROVKY V SLOVENSKEJ A POVSTALECKEJ ARMÁDE

MARIÁN UHRIN

UHRIN, M.: „Bazookas“ in the Slovak Uprising Army. *Vojenská história*, 3, 13, 2009, pp. 60–76, Bratislava.

The subject of the article is the assignment of hand reactive anti-tank weapons-bazookas. The subject was created on behalf of an archive research, especially at the Military History Institute in Bratislava and the Military Museum of the Slovak National Uprising in Banská Bystrica. The author also brings an interesting set of information on the development of the weapons. The most extensive focus is at the development of the German bazookas as they should have been mostly assigned in the Slovak Army in the National Uprising. However in the Uprising, thanks to the Allies supplies, the American bazookas was also used. Meanwhile the author focuses on the assignment of the weapons in the anti-tank training of the Slovak Army. He holds a belief that the usage of the weapons was limited to the training purposes of the 1st infantry, or 1st technical division and the troops of the East-Slovak Army. Based on the research the weapons were not assigned adequately in the artillery or in the fight actions. The author analyses the usage of the hand anti-tank weapons in the Slovak National Uprising. *Military History. Slovakia. World War Two. Slovak Uprising Army, Anti Tank Weapons.*

Problematika výzbroje slovenskej armády a 1. čs. armády na Slovensku (ďalej povstaleckej armády) je dodnes pre historikov pomerne okrajovou záležitosťou. S výnimkou v zásade uceleného spracovania letectva sa výzbroji okrem Pavla Bosáka, Jána Pivovarčího, Tomáša Kluberta, či Ivana Bajtoša tejto, len na prvý pohľad marginálnej téme, nikto podrobnejšie nevenoval¹, hoci spracovanie takýchto tém nám pritom umožní podrobnejšie a precíznejšie analyzovať skutočné možnosti i reálne bojové vystúpenie slovenskej armády a povstaleckých jednotiek na rôznych frontových úsekoch druhej svetovej vojny. Jednou z čiastkových sond do tejto problematiky je aj spracovanie a zhodnotenie nasadenia ruč-

1 BOSÁK, P.: *Z bojových operácií na fronte SNP*. Bratislava : Pravda 1979; PIVOVARČI, J.: *Výzbroj a dopravné prostriedky v SNP*, rkp. 1990; KLUBERT, T.: *Obrnené jednotky v Slovenskom národnom povstaní*. Nové Mesto nad Váhom: b. v. 2007, BAJTOŠ, I.: *História pluku útočnej vozby*. rkp. 1985.

ných reaktívnych a bezzáklzových protitankových zbraní v rámci jednotiek slovenskej a poľskej armády.

Skúsenosti z protitankových bojov na frontoch druhej svetovej vojny ukázali potrebu zaviesť do výzbroje armád účinnejšie ručné protitankové zbrane, ako dovtedy používané protitankové pušky. S týmto problémom sa vysporiadali všetky veľmoci okrem Sovietskeho zväzu.² Postupne tak zaviedla americká armáda pancierovku Rocket Launcher M1 Bazooka (R. L. M1, a jej ďalšie verzie M1 A1, M9 a M9 A1), britská armáda zbraň P.I.A.T. a nemecká armáda zbrane Panzerfaust (P. f. 30, P. f. 60, P. f. 100 a P. f. 150) a Panzerschreck – Raketenpanzerbüschse (RPzB 43, RPzB 54 a RPzB 54/1). Okrem zbrane P.I.A.T., všetky využívali kumulatívnu nálož dopravenú k cieľu na základe raketového, prípadne bezzáklzového princípu. Britská P.I.A.T. využívala na odpálenie kumulatívnej nálože silnú pružinu. U nás sa pre tieto zbrane postupne zaužíval názov pancierovka.³ Na bojiskách sa plne osvedčili a znamenali nástup novej generácie protitankových zbraní pechoty, používaných v podstate dodnes.

Slovenská armáda v polovici roka 1944 mala na účely protitankovej obrany k dispozícii v podstate len protitankové kanóny, prevažne zastaraného typu. Pešie pluky mali vo výzbroji 3.7 cm kanóny proti útočnej vozbe (KPÚV) vz. 34 a vz. 37, v počte 185 kusov.⁴ Len Pluk útočnej vozby (PÚV) disponoval, okrem KPÚV vz.37, aj kvalitnejším bojovým prostriedkom v podobe 5 cm a 7.5 cm KPÚV (*Panzerabwehrkanone Pak-38* – 12 kusov a *Pak-40* – 24 kusov). Najhodnotnejšou protitankovou zbraňou PÚV bolo 18 kusov 7.5 cm KPÚV na pásoch, teda stíhačov tankov – samohybných protitankových diel SdKfz. 138 Ausf. H Marder III. Pokiaľ ide o poľné a protiletadlové delostrelectvo, bolo k dispozícii protipancierové strelivo len pre 10.5 cm poľné húfnice vz. 18 (LeFH-18), 2 cm kanóny proti lietadlám vz. 36, vz. 30 (FLAK 30) a 8.8 cm vz.18 (FLAK 18). Na protitankový boj ostávalo pechote ešte protipancierové strelivo 7.92 mm vz. 31 do pušiek a guľometov. V lete 1944 bolo u zápoľnej armády uložených 24.5 milióna kusov týchto nábojov. Strelivo na vzdialenosť 125 m prerážalo 12mm silný pancier pri kolmom dopade.⁵ V roku 1944 dostala armáda aj 800 kusov nemeckých puškových granátometov (*Gewehrgranatwerfer*), označovaných ako 3cm puškový granátomet vz.41 a k nim, okrem iného streliva, aj štyritisíc protipancierových granátov. Náhradné jednotky dostali po niekoľko kusov granátometov, určených na výcvik, k poľným jednotkám sa už nedostali.⁶ V protitankovom výcviku sa kládol dôraz aj na ručné granáty (RG). V armáde sa používali československé RG vz. 21 a vz. 34, ktoré sa nehodili na boj proti tankom, pretože ich sila bola nedostatočná a nedali sa spájať ako nemecké ručné granáty do združených náloží. Okrem nich armáda používala aj nemecké ručné granáty

2 Sovietske PTRS-41 a PTRD-41 patrili spolu s fínskymi Lahti a švajčiarskymi Solothurn medzi tie výkonnejšie protitankové pušky.

3 Môžeme ich definovať ako ručné bezzáklzové, či raketové zbrane slúžiace na vystreľovanie predovšetkým kumulatívnych granátov proti pancierovým cieľom. Pozri tiež: KOLLER, M. V.: *RPG-75 „Kobyłka“*. In: *ATM* roč. 37, 2005, č. 4. s. 16-19. FLEISCHER, W.: *Deutsche Panzernahbekämpfungsmittel 1917-1945*. Waffen-Arsenal Band 140. Friedberg: Podzun-Pallas Verlag 1993, 50 s.

4 Kanóny vz.34 používala slovenská armáda v dvoch, P – pechotnom a J – jazdeckom prevedení pre Jazdecké priezvedné oddiely (JPO). Kanón vz.37 mal tri verzie P, J a M – motorizovanú verziu používanú hlavne PÚV a JPO.

5 FRANCEV, V. – KLIMENT, CH.K.: *Československá obrnená vozidla 1918-1948*. Praha : ARES 1999, s. 53.

6 Granátomet sa dal nasadiť na československé pušky vz. 23 a vz.24, nie však jeho zameriavač. Preto bolo potrebné použiť nemeckú pušku M98k, alebo adaptovať nadpažbie pušky vz. 24 do nemeckej podoby, jeho skrátením. Nie je známe, ako tento problém slovenská armáda riešila, no komplikoval výcvik a nasadenie granátometov. V každom prípade aj nemecké predpisy pre zbraň počítali s jej použitím improvizovane bez zameriavača, čo sa vo frontových podmienkach bežne praktizovalo.

vz. 24 (*Stielhandgranate 24*) a tiež vz. 39 (*Eihandgranate 39*). Násadkové vz.24 sa dali spájať do združených náloží, a tie použiť v protitankovom boji. V auguste 1944 bolo na Slovensku minimálne 200-tisíc nemeckých RG vz. 24 a vz.39 použiteľných v protitankovom boji. Pre potreby oslepenia a priblíženia sa k obrneným vozidlám sa používali nemecké zahmlievacie granáty (*Nebelhandgranate 39*) a zahmlievacie telesá (*Blendkörper 2H*). V kurzoch boja proti pancierovým vozidlám, organizovanom pri pionierskych práporoch v rokoch 1943 – 1944 pre príslušníkov pechoty, jazdeckta a útočnej vozby (ÚV), sa precvičovalo použitie ženijných náloží a protitankových mín v boji proti ÚV. Na tento účel boli k dispozícii československé a nemecké ekrazitové nálože a protitankové míny dvoch typov: slovenská mína proti ÚV vz.41 a nemecká tanierová mína proti ÚV vz.42 (*Tellermine 42*). Mína ÚV vz.41 sa vyrábala v kooperácii Vojenského technického a chemického ústavu v Zemianskych Kostolanoch s firmou Sandrik Dolné Hámre. V lete 1944 bolo v skladoch poľnej armády uložených vyše 4 000 kusov. Míny ÚV vz.42 boli dodané v rámci výzbrojného programu *Eiche* v počte 10-tisíc kusov.

Slovenskí vojaci sa mali počas vojny v rokoch 1943 – 1945 možnosť stretnúť sa s tromi typmi nových ručných protitankových zbraní. Išlo o niekoľko variantov nemeckých Panzerfaustov, Panzerschreckov a o americkú Bazooku.

Panzerschreck vznikol ako odozva na nasadenie Bazook Američanmi v Tunise v roku 1943. Pomerne rýchlo sa dostala k frontovým jednotkám 11 kg vážiaca zbraň, obsluhovaná dvoma mužmi. Jej 88mm raketový granát RPzB. Gr. 4992, vážiaci 3,3 kg, bol schopný na vzdialenosť 160 m preraziť 230mm hrubý pancier. V porovnaní s protitankovými puškami išlo o modernú a účinnú zbraň, ktorá bola postupne vylepšovaná a vyrábaná vo verziách Raketenpanzerbüschse RPzB 43 a RPzB 54, respektíve RPzB 54/1 s ochranným štítom proti spalínám raketovej strely. Oficiálne niesla meno Panzerschreck, bola však nazývaná aj Offrohr.

Panzerfaust vznikol ako reakcia na vzrastajúci počet moderných sovietskych tankov na bojisku, proti ktorým nemala nemecká pechota účinnú obranu. Prvé verzie Panzerfaust P. f. „klein“ a P. f. 30 boli dodané jednotkám na fronte v auguste 1943. Pôvodne boli označované ako Faustpatrone 1 a Faustpatrone 2. Mali kaliber 100 a 150 mm a na vzdialenosť 30 m prerážali 140 – 200mm pancier. Zbraň bola veľmi jednoduchá, išlo v podstate o silnostennú oceľovú trubku s kumulatívnou hlavnicou. Zbraň sa však znovu nedala nabiť. Postupne bola vylepšovaná, a tak sa v septembri 1944 dostala k jednotkám verzia P. f. 60 a v novembri 1944 v malom množstve aj P. f. 100, s dostrelom 60 a 100 m. Tieto verzie už prerážali pancier silný 220 – 240 mm. Do konca vojny vývoj pokračoval a priniesol verziu P. f. 150, ktorá sa však na bojiská už nedostala.⁷

Rýchla divízia prišla pri ústupe z Kaukazu v zime 1943 o množstvo zbraní. Počas jej reorganizácie z Rýchlej divízie na 1. pešiu divíziu (1. PD) bola jej výzbroj postupne doplňovaná. Na prelome júla a augusta 1943 bol v priestore Novo-Alexejevka, Vojinka vykonávaný výcvik všetkých spôsobov boja, vrátane protitankového. V tomto čase sa na boj proti tankom stále využívali len protitankové míny, ekrazitové nálože, ručné granáty a zápalné fľaše. Počas nasadenia divízie do frontových bojov v októbri 1943 sa prejavil akútny nedostatok ručných protitankových zbraní. Na základe analýzy príčin neúspechu v bojoch pri Kachov-

7 FLEISCHER, W.: *Deutsche Panzernahbekämpfungsmittel 1917-1945*. Waffen-Arsenal Band 140. Friedberg: Podzun-Pallas Verlag 1993, 50 s.

ke nemecká misia pri divízii argumentovala aj nedostatkom protitankových zbraní u jednotiek, zvlášť protitankových zbraní jednotlivca.⁸

Veliteľ 1. PD plk.gšt. Karol Pekník nariadil 27. novembra 1943 začať výcvik s prostriedkami na boj proti tankom zblízka, ihneď po ich dodaní.⁹ Pod č. 100.923/Taj.3.odd.43 mal začať výcvik obslúb protitankových zbraní, vrátane Panzerfaustov, z viacerých dôvodov sa však nezačal. Takmer o mesiac, 18. decembra 1943, bolo vydané nové, upravené nariadenie č. 100.979/Taj.3.odd.43, podľa ktorého sa mal 3. januára 1944 začať trojdenný kurz na vycvičenie základného počtu inštruktorov pre Panzerfausty. Títo mali následne od 10. januára 1944 vycvičiť v každej stotine tri protipancierové hliadky po štyroch mužoch (1+3). Na výcvikové účely mala nemecká armáda dodať 15 kusov Panzerfaustov. Nariadenie obsahovalo aj prílohu s návodom na obsluhu pästovej patróny č. 1 a č. 2 v slovenčine.¹⁰ Návod pre obsluhu pästovej patróny č. 2 bol o krátky čas doplnený a daný na oboznámenie mužstvu vycvičenému v uvedených kurzoch. Doplnený návod na obsluhu pästovej patróny č. 2, je z 28. februára 1944.

„Dodatkom k vl. čís. 100.979/taj. 3. odd. 1943 zasielam smernice pre použitie pästovej patróny č. 2.“

Velitelia jednotiek postarajú sa o to, aby obsah smerníc bol daný na známosť personálu vycvičenému v zachádzaní s pästovou patrónou, aby pri event. použití nenastaly úrazy, zvlášť upozorňujem na bod 5 odst. f – g týchto smerníc.

Obsahuje dve prílohy: *Smernice pre použitie „pästovej patróny č. 2“ a „pästová patróna č. 2“ – Popis.*¹¹

Zbraň v dodatku obsiahnutá pod názvom „pästová patróna č. 2“, čo je doslovný preklad prvého nemeckého označenia zbrane Faustpatrone 2. Na výcvik sa mali použiť vystrelené „hlavne“, označené dvoma červenými pruhmi. Strelec mal mať pri streľbe na hlavu prilbu.

Z uvedených dokumentov vychádza, že slovenská armáda používala na označenie uvedených zbraní doslovný preklad ich pôvodného nemeckého pomenovania Faustpatrone. Ako „pästová patróna č. 1“ bola označovaná P. f. „klein“, ako „pästová patróna č. 2“ P. f. 30.

Žiaľ, z dostupných dokumentov nevieme, či už v tomto období dostala divízia aj ďalšie Panzerfausty na bojové účely. Nateraz môžeme potvrdiť len pridelenie pästových patrón č. 1 a č. 2, po 24 kusov pre Divízny zbrojný park 1. technickej divízie 12. augusta 1944. Aj tieto však boli určené primárne na výcvik vojakov v ich obsluhu.¹²

V roku 1944 vydal Vojenský vedecký ústav (vel. gen. II.tr. Štefan Jurech) preklad nemeckého predpisu pod názvom *Všeobecné pokyny pre boj proti pancierom všetkých druhov na základe získaných skúseností na východe*, ktorý podával na základe frontových skúseností informácie o protitankovom boji zblízka a obsahoval aj základné informácie o použití zbraní ako Panzerfaust a Panzerschreck.¹³

8 CSÉFALVAY, F.: *Nemecký dokument o zlyhaní slovenskej 1. pešej divízie v októbri 1943 (1. časť)*. In: *Vojenská história*, roč. 11, 2007, č. 1. s. 128-144.

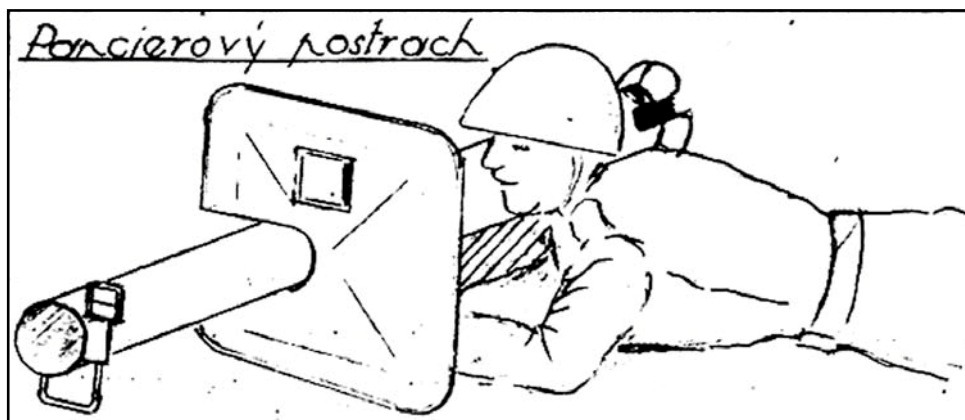
9 VHA Bratislava, f. RD, šk. 43, č. j. 100 792, Veliteľstvo 1.PD, Operačný rozkaz č. 5. 27.11.1943, „...X.) rôzne,...3.) Ihneď po dodaní prostriedkov potrebných pre boj zblízka proti panciernikom cvičte intenzívne boj proti panciernikom zblízka s použitím dodaných prostriedkov pre tento boj.“

10 VHA Bratislava, f. MNO 1939-1945, Taj. 1943, šk. 25, inv. č. 93. č. 100.923/Taj.3.odd.43. Výcvik v boji proti panciernikom zblízka. 18.12.1943.

11 VHA Bratislava, f. MNO 1939-1945, Taj. 1944, šk. 25, inv. č. 93. Pästová patróna, 28. 2. 1944.

12 VHA Bratislava, f. MNO 1939-1945, Taj. 1944, šk. 25, inv. č. 93. Osobitný materiál rozkaz č. 16, 12.8.1944.

13 VHA Bratislava, f. MNO 1939-1945, Dôv. 1944, šk. 943, inv. č. II/254. Všeobecné pokyny pre boj proti pancierom všetkých druhov na základe získaných skúseností na východe.

Obr. 1. Slovenský vojak s RPzB Panzerschreck. Kresba z predpisu *Všeobecné pokyny pre boj proti pancierom všetkých druhov na základe získaných skúseností na východe*. (VHA-BA)

Velenie armády si teda uvedomovalo nedostatky vo výzbroji protitankovými zbraňami jednotlivca. Koncom leta, od 25. augusta do 15. septembra 1944, mali vybraní príslušníci armády, ako napr. pionieri a padákoví strelci absolvovať protitankový výcvik pri Pluku útočnej vozby v Turčianskom Svätom Martine (dnes Martin) a pri Pionierskom prápore 11 v Novom Meste nad Váhom, kde boli na tento účel k dispozícii inštruktori a tiež obrnená technika.¹⁴ Výcvik pre povstalecké udalosti sa už neuskutočnil.

V tom čase armáda nedisponovala žiadnymi predmetnými protitankovými zbraňami. Až 2. augusta 1944 sa Armádne veliteľstvo (gen. Augustín Malár) obrátilo s naliehavou žiadosťou o urýchlené dodanie 50 Panzerschreckov. MNO ich 8. augusta 1944 prostredníctvom nemeckej misie (Deutsche Heeresmission, DHM) aj objednalo.¹⁵ Ich dodávka nie je potvrdená, no minimálne časť zbraní k poľným jednotkám prišla, keďže sa priamo v jednotkách prevádzal výcvik na ich obsluhu. K výcviku vojakov na obsluhu Panzerfaustu a Panzerschrecku došlo teda koncom augusta 1944, v priestore nasadenia jednotiek poľnej armády (Východoslovenská armáda). Jednotky Pešieho pluku 5 (vel. mjr. pech. Vítězslav Šupák) v priestore poľského Limanowa vykonávali v auguste 1944 výcvik s protitankovými zbraňami Panzerfaust a Panzerschreck, pričom výcvik viedli nemeckí inštruktori.¹⁶

Ďalších asi desať vojakov odišlo na protitankový výcvik okolo 20. augusta 1944 z Popradu do okolia Sanoka, kde sa podrobili výcviku obsluhy Panzerfaustu. Zrejme mali následne poslúžiť ako inštruktori pre ďalší výcvik na Slovensku. Išlo o vojakov z rôznych útvarov. Nateraz sú zistení príslušníci Pešieho pluku 6 (vel. pplk. pech. Martin Strapák). Je zaujímavé, že

14 Zatiaľ čo v PÚV prebiehal výcvik v obsluhu protitankových kanónov 3.7 cm KPÚV vz.37M a 5 cm KPÚV PAK-38, v pionierskych práporoch prebiehal výcvik boja proti tankom zblízka, teda za pomoci zbraní pechoty. Na tento účel, ako cvičné terče, už v roku 1943 dostali pionierske prápory po dva koristné sovietske pancierové ťahače STZ Komsomolec a Pioniersky prápor 11 aj tank LT-35. V roku 1944 dostal každý pioniersky prápor na tento účel aj po jednom tančíku vz. 33.

15 VHA Bratislava, f. MNO 1939-1945, dôv. 1944, šk. 494, inv. č. 347. č. 468384/II/7. oddel.1944; f. MNO 1939-1945, taj. 1944, šk. 26, inv. č. 100. č. 71.254 Taj.I/2-2 1944.

16 VHA Bratislava, Zb. 9, a. j. 11/1. Výpoveď str. v. z. Rudolfa Čaña. Pravdepodobne išlo o I/5. peší prápor, veliteľ npor.pech. Ján Daňo, rozmiestnený čiastočne aj na území dnešného Poľska.

vojakov na tento výcvik vyberali za trest, čo tiež svedčí o vzťahu vojakov k tejto novej zbraňi. Po príchode na miesto im oznámili, že po absolvovaní teoretickej časti výcviku vykonajú cvičné praktické streľby. Každý vojak mal k dispozícii jedenásť výstrelov. Streľby prebiehali na vyradenú lokomotívu v stoji so zbraňou na pleci a z okopu. V skutočnosti absolvovali niektorí vojaci iba dve cvičné streľby, pretože pri ďalších cvičných ukázkach sa vážne popálil nemecký inštruktor. Pri streľbe z okopu mal zadnú časť Panzerfaustu nasmerovanú dovnútra okopu, a nie von, ako bolo predpísané. Plameň, ktorý sa po výstrele „odrazil“ od boku okopu, mu spôsobil popáleniny zadnej časti tela. Z tohto dôvodu mali dostať iného nemeckého inštruktora. Skôr než sa tak stalo, bol výcvik pozastavený a následne vypuklo na Slovensku povstanie, a preto sa účastníci kurzu neorganizovane vrátili späť na Slovensko.¹⁷

V obidvoch týchto známych prípadoch teda nebol výcvik úplne ukončený. Vzhľadom na objednaný počet zbraní Panzerschrecku možno predpokladať, že každému pešiemu práporu by boli pridelené po dva kusy zbrane.¹⁸ Podrobnejšie informácie o počtoch a pridelení Panzerfaustov jednotkám poľnej armády nám však chýbajú. Armádne veliteľstvo 22. augusta 1944 požadovalo dodanie po 150 kusov postrachov tankov (Panzerschrek) pre každú divíziu a pre 2. divíziu aj 120 kusov pästných patrón (Panzerfaust) na naplnenie tabuľkových stavov.¹⁹ V teoretickej rovine by sme na základe tohto dokumentu mohli uvažovať, že 1. divízia už disponovala 120 kusmi pästných patrón, potvrdiť sa to však nateraz nedá.

Počas povstania disponovalo výcvikové stredisko 5. taktickej skupiny (vel. kpt.del. Samuel Šimovič) v Brezne nad Hronom štyrmi kusmi Panzerfaustov neznámeho typu. Asi jedna tretina nováčikov mala prejsť výcvikom aj na protitankové zbrane, ako Panzerfaust, Bazooka a 3.7 cm KPÚV. Realita bola taká, že pre nedostatok streliva do týchto zbraní, dostali len základné informácie o ich obsluhu a použití.²⁰ Nie je známy pôvod týchto zbraní, či pochádzali zo skladov slovenskej armády alebo z koristi.²¹ Povstalecké jednotky totiž istý počet Panzerfaustov aj ukoristili. Napríklad jednotky obranného úseku „Jánošík“ (vel.: stot.gšt. Ján J. Stanek) ukoristili v dňoch 6. a 7. septembra 1944 väčší počet Panzerfaustov.²² O niečo neskôr, 23. septembra 1944, získali na tom istom úseku dva „vrhače proti tankom“, teda zrejme práve Panzerfausty.²³ Ich bojové nasadenie na strane povstalcov však nie je známe, mohli byť ale použité na výcvik v Brezne nad Hronom. V tejto súvislosti sa však vynára otázka, načo by boli cvičení vojaci v obsluhu zbraní, ktoré neboli k dispozícii.

Aj na opačnej strane frontu sa slovenskí vojaci, respektíve gardisti, stretli s Panzerfaustami. V rámci Domobrany si velenie tiež uvedomovalo dôležitosť protitankových zbraní, preto bol nariadením MNO z 24. októbra 1944 zriadený inštruktorský kurz na boj proti panciernikom zblízka v Novom Meste nad Váhom. Na jeho účely si mal jeho veliteľ vyžiadať potrebné zbrane, vrátane Panzerfaustov a Panzerschreckov od Poľného intendantného práporu (Feldzeug Bataillon 22) v Trenčíne.²⁴ O niečo neskôr, 7. novembra 1944, požado-

17 Spomienky F. Jágra. Zbierka autora.

18 Analogicky aj pancierovky Bazooka boli počas povstania prideľované po dva kusy na peší prápor.

19 VHA Bratislava, f. MNO 1939-1945, Taj. 1944, šk. 23, inv. č. 81. č. 7393/Taj.4.oddel.1944 Chýbajúci materiál-hlásenie, 22.8.1944.

20 AM-SNP B. Bystrica, f. XII, pr. č. 26/90. Spomienky S. ŠIMOVIČA.

21 Mohli by sme uvažovať o zbraniach dodaných pred povstaním pre účely výcviku vojakov poľnej armády.

22 STANEK, Ján. *Boj telgártskej skupiny o Telgárt zv. Malý Stalingrad*. In: Nad Tatrou sa blýska – Slovenské národné povstanie, Praha – Bratislava: Naše vojsko 1946, s. 152.

23 AM-SNP B. Bystrica, f. VII/B, pr. č. 66/62 (1-23), Prílohy k válečnému denníku vel. 1. čs. armády na Slovensku, Zprávy zo dňa 1. 9. 1944. Situačné hlásenie sk. 2.

24 VHA Bratislava, f. MNO 1939-1945, dôv. 1944, šk. 458, inv. č. 289. MNO č. 477.082/Dôv.-3b.1944, 24.10.1944.

vali pre potreby výcviku u Pešieho pluku 1 Domobrany dodanie 30 Panzerschreckov s 300 cvičnými nábojmi. Tieto zbrane dodané neboli, nakoľko nemecká armáda plánovala vytvoriť spoločný kurz boja proti tankom zblízka pre všetky jednotky Domobrany.²⁵ 16. decembra 1944 mal aj Delostrelecký pluk proti lietadlám (DPLP) v Bratislave dostať od nemeckej armády zbrane na strážne účely a tiež zbrane na výcvik boja proti tankom, o aké konkrétne zbrane išlo, nie je známe.²⁶ Posledné známe takéto nariadenie o výcviku je čís. 154.134/dôv.-3a-1945 z 10. marca 1945, keď boli vydané pokyny na výcvik – Boj proti panciernikom zblízka.²⁷ Nie sú tak nateraz známe žiadne konkrétnejšie zmienky o pancierovkách v rámci útvarov Domobrany, nehovoriac o tom, v akom zlom materiálnom stave sa v tom čase jednotky Domobrany nachádzali.

Začiatkom roka 1945 došlo k vytvoreniu poľného práporu HG pod velením kpt. Tichomíra Javora. Prápor bol podriadený bojovej skupine „Dehm“ (Kampfgruppe „Dehm“) spolu s delostreleckým oddielom Domobrany. V spoločnej formácii sa mali zúčastniť výcviku a ústupových bojov v priestore Trnava – Bratislava v apríli 1945. Prápor sa skladal zo šiestich rôt (Pribina, Hollý, Langsfeld, Bernolák, Rázus a roty vytvorenej z bratislavského PO-HG). Neskôr bol reorganizovaný na tri pešie a jednu guľometnú rotu. Časť jeho príslušníkov absolvovala pod velením nzbroy. Karola Molčana v Trnave, Sereďi a Voderadoch výcvik s Panzerfaustami.²⁸ Časť gardistických jednotiek Panzerfaustami skutočne aj disponovala, ako napríklad jednotka zabezpečujúca evakuáciu pozostatkov Andreja Hlinku z Ružomberka.²⁹ Podobne aj príslušníci Hlinkovej mládeže, ktorí absolvovali diverzný kurz v Sekuliach v protipartizánskej jednotke Josef (SS-Jagdeinsatz Slowakei „Josef“), rovnako ako aj jej slovenskí príslušníci, prešli výcvikom na tieto zbrane, ktorému predchádzalo aj premietnutie inštruktážneho filmu.³⁰ Slovenské jednotky Hlinkovej gardy evakuované do výcvikového strediska Waffen-SS pri Benešove (SS-Truppenübungplatz „Böhmen“), kde z nich organizovali pluk (Slowakei Grenadier Regiment 1 „Hlinka-Garde“) pod velením SS-Standartenführera Waltera Domesa dostali tiež istý počet týchto zbraní.

Vo väčšom množstve sa pancierovky, tentoraz americké, dostali do výzbroje 1. čs. armády na Slovensku. Išlo o už spomínanú zbraň R. L. M1 Bazooka. Vyrábala sa od mája 1942, jej oficiálny názov bol Rocket Launcher M1, ale vojaci ju nazvali podľa osobitého hudobného nástroja Bazooka známeho amerického komika Boba Burnsa, zvaného aj „The Arkansas Traveler“. Počas vývoja niesla kódové označenie The Whip.³¹ Zbraň mala kaliber 60 mm, drevenú pažbu a dve drevené pištoľové pažbičky, neskôr bola pažba z ocelevej pásoviny a drevené črienky boli nahradené bakelitom. Zbraň bola odpaľovaná prostredníctvom elektrickej batérie uloženej v pažbe. Účinný dostrel bol asi 100 metrov, zbraň dokázala na túto vzdialenosť preraziť asi 80mm pancier. Bazooku obsluhovali dvaja muži, strelec a nabíjač. Do konca vojny prešla Bazooka niekoľkými modifikáciami, ktorých úlohou bolo vylepšiť jej bojové vlastnosti a zjednodušiť výrobu.

25 VHA Bratislava, f. MNO 1939-1945, dôv. 1944, šk. 494, inv. č. 347. č. 479552/Dôv.4a.1944.

26 VHA Bratislava, f. MNO 1939-1945, dôv. 1944, šk. 494, inv. č. 347. č. 479925/Dôv.4a.1944; šk. 492, inv. č. 346. č. 481046 Dôv.3b. 1944.

27 ŠA Bytča. pob. Žilina, f. OÚ Žilina, prez. 1945, D1 7-1945, HV-CPO-rozkazy, Dôverný rozkaz č. 10 z 10. 3. 1945.

28 DAXNER, L.: *Ludáctvo pred národným súdom*. Bratislava : SVPL 1961, s. 221.

29 Údaj autorovi poskytol Vojtech Karpáty.

30 AMV ČR Praha, H-510, Spis Hudec.

31 The Whip, v preklade bič.

Prvých 12 kusov zbrane R.L. M1 Bazooky spolu so 192 raketami dovezli Američania na letisko Tri Duby 17. septembra 1944. V druhej dodávke 7. októbra 1944 dovezli 150 kusov

Obr. 2. Vykladanie Bazook na letisku Tri Duby. (AM-SNP)

Výcvik na nové zbrane prebiehal od začiatku októbra v Banskej Bystrici pod vedením amerických inštruktorov sgt. Josepha Horvatha, cor. Kennetha Laina a cor. Wiliama McGregora. Kurz zorganizoval Referát útočnej vozby pri veliteľstve 1. ČSA a Armádný pioniersky prápor.³² Veliteľom kurzu sa stal por.útv. Pavol Bôcik, mužstvo bolo ubytované v miestnom Gymnázii Andreja Sládkoviča. Američania vycvičili základný inštruktorský káder. Absol-

32 Viedol ho plk. útv. Štefan Čáni, bývalý veliteľ Pluku útočnej vozby v Turčianskom Svätom Martine.

ventov tohto kurzu zaradili ako samostatné protitankové družstvá na ohrozené úseky frontu.

Na prelome septembra a októbra 1944 vznikla v rámci V. taktickej skupiny (TS) špecializovaná protitanková jednotka, a to plánovanou reorganizáciou pešieho práporu kpt.útv. Jána Kukliša, na jednu guľometnú a tri protitankové rotu. Dokumenty však dokazujú reálnu existenciu len jednej protitankovej rotu, ostatné neboli zrejme nikdy sformované. Postavená protitanková rota kpt. čet. Urbana bola vycvičená v Slovenskej Lupči, kde nácvik boja proti tankom viedol npor. útv. Michal Cambel.³³ Protitanková rota sa skladala zo štyroch čiat, dvoch bojových, tylovej a dopravnej. Bojová čata mala tri družstvá, každé pozostávalo z dvoch rojov.³⁴ Prvý mal protitankové pušky PTRS-41 a Bazooky, druhý samopaly PPŠ-41, ľahké guľomety ZB vz. 26 a MG-34. Spolu išlo asi o 6 – 10 kusov týchto zbraní. K 2. októbru 1944 mala protitanková rota „Urban“ personálny stav dvoch dôstojníkov a 101 príslušníkov mužstva.³⁵ Velenie armády ju po výcviku a organizácii prideleno 7. októbra 1944 od 1. taktickej skupine k III. TS, kam odišla ešte v ten deň večer.³⁶ 16. októbra 1944 bola pričlenená k Práporu útočnej vozby (veľ. kpt. útv. František Ploskuňák) ako armádna záloha a umiestnená v obci Rybáre (dnes súčasť mesta Sliač).³⁷ Nový rozkaz ju 19. októbra 1944 pridelil znovu III. TS s určením podporovať protiútok 2. čs. samostatnej paradesantnej brigády v priestore Dubové – Podzámčok. Počas bojov v priestore obce Babiná utekajúci partizáni strhli so sebou aj armádne jednotky. Do vzniknutej medzery boli zo zálohy nasadené dve čaty rotu „Urban“ proti postupujúcim jednotkám bojovej skupiny Schill (SS-Kampfgruppe „Schill“).³⁸ Na druhý deň 20. októbra 1944 útočila rota v priestore osady Sv. Anna a pod tlakom nemeckých jednotiek ustúpila do lesa Šibeničný vrch. Tu stratila kontakt s vlastnými jednotkami, ktoré po nej v ten deň intenzívne pátrali. O dva dni, po konsolidácii obrany, ju opäť presunuli „hasiť“ ďalší ohrozený úsek, tentoraz smer Brezno n/Hronom – Tisovec. Spolupracovala tu hlavne s 1. práporom 2. čs. samostatnej paradesantnej brigády.³⁹ Na tomto smere útočila časť 18. SS divízie (18. SS-Panzer-Grenadier-Division „Horst Wessel“) za podpory niekoľkých tankov Pz-IV Ausf. D/E a obrnených transportérov SdKfz-251. Do záverečných bojov mala protitanková rota „Urban“ zasiahnuť po 25. októbri 1944 pri obrane Banskej Bystrice v priestore Kremnička – Skalinec.⁴⁰ V tomto priestore však už k väčším bojom nedošlo a rota sa rozpadla pri ústupe do priestoru Donovaly.

Ďalší kurz na obsluhu Bazook sa mal začať 8. októbra 1944. Mal slúžiť pre dobrovoľníkov

33 AM-SNP B. Bystrica, f. XII, pr. č. S97/79, Spomienky J. KUKLIŠA.

34 BOSÁK, Pavel. *Z bojových operácií na fronte SNP*. Bratislava : Pravda 1979. s. 127.

35 AM-SNP B. Bystrica, f. VII/B, pr. č. 75/62 (1-70), Prílohy k válečnému denníku vel. 1. čs. armády na Slovensku, Veľ. „Dumbier“ Situačná hlásenie z 2. 10. 1944.

36 AM-SNP B. Bystrica, f. VII/B, pr. č. 80/62 (1-32), Prílohy k válečnému denníku vel. 1. čs. armády na Slovensku, Veľ. „Dumbier“ Situačná správa zo 7. 10. 1944.

37 AM-SNP B. Bystrica, f. VII/B, pr. č. 87/62 (1-45), Prílohy k válečnému denníku vel. 1. čs. armády na Slovensku, Rozkaz 25666 taj/3.odd.44, vel. 1.ČSA zo 14. 10. 1944.

38 AM-SNP B. Bystrica, f. VII/B, pr. č. 92/62 (1-83), Prílohy k válečnému denníku vel. 1. čs. armády na Slovensku, Rozkaz 25755 taj/3.odd.44, vel. 1.ČSA zo 19. 10. 1944; AM-SNP B. Bystrica, f. VII/B, pr. č. 92/62 (1-83), Prílohy k válečnému denníku vel. 1. čs. armády na Slovensku, vel. „Gerlach“ Večerňajšia situačná správa zo dňa 19. 10. 1944.

39 AM-SNP B. Bystrica, f. VII/B, pr. č. 95/62 (1-53), Prílohy k válečnému denníku vel. 1. čs. armády na Slovensku, Prehľad situácie zo dňa 22. 10. 1944 (Pre národnú radu p. Dr. Styk); pozri tiež: BAJTOŠ, I.: *História pluku útočnej vozby*. rkp., s. 230. AM-SNP B. Bystrica. f. XII, pr. č. 88/87.

40 AM-SNP B. Bystrica, f. VII/B, pr. č. 98/62 (1-18), Prílohy k válečnému denníku vel. 1. čs. armády na Slovensku, Rozkaz čís. 25.842 taj/3.odd.1944, vel. 1.ČSA zo 19. 10. 1944. vec: Obrana Banskej Bystrice –nariadenie.

najmladších ročníkov.⁴¹ Pre rôzne príčiny sa však začal až 20. októbra 1944 a trval v podstate len dva dni, potom boli jeho účastníci odoslaní ako samostatné družstvá na bojové úseky.

„Z technických dôvodov započne kurz úderných skupín proti ÚV až dňa 20. októbra 1944 a nie, ako bolo nariadené Taj. Rozkazom V.I.ČSA číslo 35 čl. B-354/1944.

Každá skupina okrem vybraného mužstva odošle do kurzu jedného dôstojníka (nie pioniera), ktorý bude potom riadiť u skupiny zaradenie úderného oddielu.

Mužstvo nech sa hlási u arm. pion. práporu v chlapč. mešť. škole v Banskej Bystrici dňa 19. októbra 1944. Soznamy však pošlite do 12. októbra 1944.

V tomto smysle opravte a doplňte rozkaz V.I.ČSA číslo 35 čl. B-354/1944.

K čís.: 25.593 Taj./pion.1944.⁴²

Podobný rozkaz, aby jednotlivé partizánske brigády Velička, Jegorova, Valjanského a Sečanského vyslali do kurzu boja proti ÚV zblízka po desať partizánov vydal aj Hlavný štáb partizánskeho hnutia (ďalej HŠPO) v Banskej Bystrici.⁴³

Frekventanti kurzu boli zhromaždení v budove gymnázia v Banskej Bystrici. Jeden deň prebehlo taktické a teoretické školenie, na druhý deň ostré streľby. Cvičné streľby prebiehali pri vysielaní slovenského rozhlasu v Laskomeri pri Banskej Bystrici. Strieľalo sa na vzdialenosť sto metrov, každý frekventant výcviku vystrelil jednu raketu na cvičné terče tvorené oceľovými platňami.⁴⁴ Po ukončení streľieb vojaci dostali bežnú výstroj a výzbroj, pričom strelec nemal žiadnu osobnú zbraň, len Bazooku. Nabíjač mal pušku a niesol štyri rakety do pancierovky.⁴⁵

Okrem tohto kurzu prebiehal podobný aj vo výcvikovom stredisku II. TS v Brezne, spomínanom už v súvislosti s Panzerfaustami. Toto stredisko vzniklo na základe rozkazu z 3. októbra 1944 a malo k dispozícii dve americké pancierovky.⁴⁶ Od 9. októbra do 19. novembra malo stredisko vycvičiť 1 900 nováčikov, nakoniec sa kurzu zúčastnilo 1 604 vojakov, z ktorých malá časť bola cvičená aj na obsluhu Bazooky.⁴⁷ Napriek týmto kurzom nebol dostatok vycvičených obslúh, preto bolo efektívne bojové nasadenie Bazook pomerne malé.

Samostatné protitankové družstvá, resp. samotné Bazooky na tento účel, boli pridelené rôznym peším jednotkám na dôležité úseky. Napríklad pešiemu práporu VI/52 „Jeleň“ (vel. kpt. tech. zbroj. Daniel Kunic) a podobne úseku VI. TS „Zobor“, na vrchu Ostrô (vel. npor.

41 AM-SNP B. Bystrica, f. VII/B, pr. č. 80/62 (1-32), Prílohy k válečnému denníku vel. 1. čs. armády na Slovensku, Tajný rozkaz č. 35, vel. 1. ČSA zo 8. 10. 1944. čl. B-354 Kurz úderných skupín pre boj zblízka proti ÚV – Zriadenie.

42 AM-SNP B. Bystrica, f. VII/B, pr. č. 84/62 (1-44), Prílohy k válečnému denníku vel. 1. čs. armády na Slovensku, Tajný rozkaz č. 3?, vel. 1.ČSA zo 8. 10. 1944. čl. B-391 Kurz úderných skupín na boj zblízka proti ÚV-zmena začatia.

43 AM-SNP B. Bystrica, f. 112 UŠPH, pr. č. 12/67, a. j. 30.

44 Spomienky J. A. Sitára, zbierka autora; BAJTOŠ, I.: *História pluku útočnej vozby*. rkp., s. 220. AM-SNP, B. Bystrica, f. XII, pr. č. 88/87.

45 Podľa spomienok bazukári nemali žiadnu špeciálnu výstroj. Spomienky J. A. SITÁRA, zbierka autora.

46 AM-SNP B. Bystrica, f. XII, pr. č. 26/90. Spomienky S. ŠIMOVIČA; AM-SNP B. Bystrica, f. VII/B, pr. č. 75/62 (1-70), Prílohy k válečnému denníku vel. 1. čs. armády na Slovensku, Rozkaz na výcvik nováčikov v roku 1944, čís. 28.448 Taj. /3.oddel.1944 zo dňa 3. 10. 1944.

47 Výcvik prebiehal od 10. 10. do 23. 10. za značných materiálnych problémov, vojaci mali napríklad rôzne kombinácie uniforiem, vrátane ich letných verzíí a civilných doplnkov. AM-SNP, B. Bystrica, f. XII, pr. č. 131/59-13. Spomienky J. KALMÁNA.

Z výzbroje, okrem Bazook a spomínaných Panzerfaustov, bolo k dispozícii 850 pušiek, 150 samopalov, dva 3.7cm KPÚV, 4 sovietske protitankové pušky, dve 15 cm húfnice a k nim niečo málo munície.

del. Štefan Feja, od 15. 9. 1944 npor. pech. Arpád Benický) boli pridelené po dve Bazooky.⁴⁸ Ďalšia Bazooka bola pridelená VI. TS v Liptovskej Osade s úlohou operatívne zasahovať na všetkých ohrozených smeroch. U IV. TS je známe nasadenie Bazook v dvoch práporoch. Pešiemu práporu IV/34 „Diamant“ (vel. kpt. pech. Emil Surovčík), respektíve jeho najexponovanejším čatám, bol pridelený jeden kus.⁴⁹ Peší prápor IV/32 „Kremeň“ (vel. kpt. pech. Pavol Čellár) dostal dva kusy a len štyri rakety. Pri jednom protiútoky jednotiek IV/32. práporu bol prvou strelou poškodený jeden nemecký tank z divízie Tatra (Panzer-Division „Tatra“), ďalšie tri rakety minuli cieľ. Veliteľ práporu sa na adresu Bazooky vyjadril: „*Bola to neznáma zbraň, nezvládli sme to psychicky a bolo to vlastne za chodu a z lesa na pod nami viniúcu sa cestu a po nej útočiaci tank.*“⁵⁰ Následne boli Bazooky bez zásob rakiet odovzdané do zbrojného skladu v Tajove a pravdepodobne už použité neboli.⁵¹

Rovnako boli Bazooky pridelené aj najexponovanejším jednotkám II. TS. Pešiemu práporu II/13 „Lalia“ (vel. kpt. pech. Ľudovít Krampľ) na úseku Kráľova Lehota – Čertovica, boli pridelené Bazooky s príslušnou muníciou.⁵² V októbri 1944 sa Bazooky dostali aj k skupine Plesnivec, ktorej velil škpt. Ján J. Stanek. V rámci oboch jej peších práporov (II/11. a II/12.), resp. ich guľometných rôt, existovali tzv. protitankové roje, pričom každý disponoval jednou protitankovou puškou a jednou Bazookou. Ich obsluhy vycvičil priamo na mieste americký inštruktor sgt. J. Horváth.⁵³

Okolo 22. októbra 1944 bolo niekoľko samostatných družstiev nasadených aj na úseku Brezno n/Hronom – Tisovec s úlohou podporovať jednotky 2. čs. samostatnej paradessantnej brigády.⁵⁴ Aj iné jednotky povstaleckej armády pravdepodobne dostali do svojej výzbroje pancierovky, avšak nateraz nie je možné presne určiť, v akom počte a o ktoré útvary išlo.

Poznáme tri opisované prípady zničenia nemeckého obrneného vozidla Bazookou na Slovensku. Prvým opisovaným prípadom je zničenie tanku, pravdepodobne PzKpfw 35(t), od jednotiek veliteľstva tylového priestoru Korúck 531, ktorý bol zničený 19. októbra 1944 príslušníkmi 11/II. pešieho práporu kpt. pech. Antona Takáča, v priestore Telgártu.⁵⁵ Druhým je zásah transportéra SdKfz-251 patriaceho 18. SS-Pz. Gren. Div. „Horst Wessel“. Podaril sa protitankovému družstvu zloženému zo strelca str. Antona Steinera a nabíjača str. Jána Suroviaka. Zo svojho okopu pri železničnej trati, asi 500 m pred líniou pechoty a vyhodným cestným nadjazdom smerom na Tisovec, zasiahli dvomi ranami obrnený transportér. Ten po druhom zásahu explodoval.⁵⁶ Tretím zasiahnutým vozidlom by mohlo byť zničenie samohybného dela na bližšie neznámom mieste, kdesi medzi Pohronsťou Polhorou a Podbrezovou. Strelec Vladimír Čerňanský s nabíjačom Vladimírom Babničom tu mali zasiahnuť nemecké samohybné delo.⁵⁷ Nie je však isté, či k zničeniu došlo práve za pomoci Bazooky,

48 HRONSKÝ, M.: *Boje povstaleckej armády na Ostrom*. In: *Sborník múzea SNP* 1. B. Bystrica : Stredoslovenské vydavateľstvo 1966, s. 242.

49 AM-SNP B. Bystrica, f. VII/B, pr. č. 83/62 (1-33), Prílohy k válečnému denníku vel. 1. čs. armády na Slovensku, Vel. „Muráň“ Osobitný rozkaz č. 13 zo 10. 10. 1944. 4.) *Ako posilový prostriedok pre dve čaty od Pr. IV/34 dodá tento prápor USA protitankovú pušku proti ÚV a Pr. IV/32 jednu ruskú protitankovú pušku.*

50 AM-SNP B. Bystrica, f. XII, pr. č. S22/82, spomienky P. ČELLÁRA.

51 Tamže.

52 DROPPA, Anton a kol.: *Protifašistický odboj a oslobodenie Liptova*. Martin : Osveta 1984. s. 39.

53 AM-SNP B. Bystrica, f. XII, pr. č. S14/96, Spomienky J. STANEKA, Kapitoly XIV-XXVIII; AM-SNP B. Bystrica, f. XII, pr. č. 91/64, Spomienky A. TAKÁČA.

54 Spomienky J. A. SITÁRA, zberka autora.

55 AM-SNP B. Bystrica, f. XII, pr. č. S14/96, Spomienky J. STANEKA, Kapitoly XIV-XXVIII.

56 BAJTOŠ, I.: *História pluku útočnej vozby*. rkp., s. 231. AM-SNP, B. Bystrica. f. XII, pr. č. 88/87.

57 PODLUCKÝ, M.: *Predĺžené prázdniny*. Banská Bystrica : Trian 2005, s. 84.

nakolko na vozidlo strielali povstalci aj z iných zbraní a tiež nie je známe zničenie nemeckého obrnenca v tomto priestore, nehovoriac o tom, že v danom priestore nasadená 18. SS divízia nedisponovala samohybnými delami.⁵⁸

Okrem vojenských jednotiek dostali časť Bazook aj partizáni. V dňoch 9. a 10. októbra 1944 požiadali zbrojnú správu o dodanie 15 Bazook a 500 kusov munície. K 18. októbru 1944 sa v zbrojnom sklade Hlavného štábu partizánskych oddielov (HŠPO) na Slovensku nachádzalo 10 kusov pod označením „protitanková puška americká“. K tomu bolo k dispozícii 200 kusov rakiet.⁵⁹ Partizánsky štáb nemal k dispozícii žiadneho inštruktora, a tak mjr. Jurij G. Filatov, zástupca veliteľa HŠPO pre ženijnú službu, pomerne riskantne skúšal, ako sa zbraň obsluhuje. Nakoniec sa mu to podarilo, ale praktický význam na využitie Bazook partizánskymi jednotkami to nemalo.⁶⁰ Žiadny výcvik sa pre partizánov, okrem vyššie spomínaného vojenského kurzu, neorganizoval. Prečo HŠPO nevyužil služby vycvičených partizánov, nie je známe.

Dňa 22. októbra 1944 bola časť zbraní pridelená partizánskym brigádám. Konkrétne 1. partizánskej brigáde gen. M. R. Štefánika (vel. npor. Piotr A. Veličko) boli pridelené tri Bazooky, 60 rakiet a šesť batérií na odpaľovanie, 1. partizánska brigáda J. V. Stalina (vel. kpt. Alexej Jegorov) dostala v ten istý deň dve Bazooky, 40 rakiet a štyri batérie a Partizánska brigáda Jánošík (vel. npor. Ernest Bielik) dve Bazooky a 40 rakiet.⁶¹ K tomuto istému dňu sa v zbrojnom hlásení HŠPO už žiadne Bazooky nevyskytujú.⁶² Pravdepodobne to svedčí o tom, že v tento deň ich dostali aj ďalšie partizánske skupiny, potvrdenia o tom sa však nezachovali.

Už vôbec nemáme správy o bojovom nasadení Bazook partizánmi počas povstania. Predpokladám, že v prípade partizánov bolo skutočné bojové použitie popisovaných zbraní ešte nižšie, než vo vojenských jednotkách. Dôkazom ich použitia, okrem spomínaných potvrdení, je fotografia zachytávajúca partizánov s jednou Bazookou v obci Baláže, niekedy na prelome októbra a novembra 1944.⁶³ V januári 1945 1. partizánska brigáda J. V. Stalina (kpt. A. Jegorov) disponovala jedným kusom Bazooky. Podľa všetkého nebola schopná strelby a bola obsluhou opustená 15. januára 1945.⁶⁴ Neskôr 19. februára 1945, 6. oddiel Pomstiteľ (vel.: mjr. Semion G. Morozov) partizánskej brigády Smrť fašizmu vykazoval jednu Bazooku bez munície, o mesiac 17. marca 1945 už dve Bazooky, desať rakiet, avšak bez batérií potrebných na odpálenie. Preto neboli Bazooky pridelené priamo jednotke, ale boli uložené v zbrojnom sklade.⁶⁵

58 Pozri bližšie: KLUBERT, T.: *Obrnené jednotky v Slovenskom národnom povstaní*. Nové Mesto nad Váhom : b. v.: 2007, 338 s.

59 AM-SNP B. Bystrica, f. 112 UŠPH, pr.č. 12/67, a. j. 32, Muničné hlásenie z 18. X. 1944.

60 KUČHTA, C.: *Vznik a činnosť Hlavného štábu partizánskych oddielov na Slovensku*. In: *Zborník Múzea SNP*, Martin : Osveta 1986. s. 73-156.

61 AM-SNP B. Bystrica, f. 112 UŠPH, pr. č. 12/67, a. j. 33, Potvrdenie o prevzatí zbraní z 22. X. 1944.

62 AM-SNP B. Bystrica, f. 112 UŠPH, pr. č. 12/67, a. j. 33, Muničné hlásenie z 22. X. 1944.

63 AM-SNP B. Bystrica, č. n. N2028.

64 KNIEŽA, F. E.: *Strely svištali zovšadiaľ*. in: *Cesty k slobode* (ed.) Jaroslav Šolc. Praha : Naše vojsko 1964. s. 133.

65 AM-SNP B. Bystrica, f. IV, šk. 6a, pr. č. S155/2003.

Obr. 3. Partizáni s Bazookou v obci Baláže. (AM-SNP)

Velenie povstaleckej armády, vzhľadom na nedostatok výzbroje, požiadalo Američanov aj o ďalšie dodávky zbraní. Medzi iným požadovali aj 300 Bazook, tieto zbrane sa však už z rôznych príčin na Slovensko nedostali.⁶⁶

Celkovo tak bola použitá povstalcami v bojových akciách len čosi viac ako jedna tretina dodaných Bazook. Najväčšia časť však zrejme skončila na donovalských lúkach, kde sa ich zmocnili nemecké jednotky. Američania – inštruktori ustupujúci do masívu Nízkych Tatier, s lútosťou pozerali na Bazooky a rakety pohodené pod holým nebom.⁶⁷ Zmieňuje sa o tom aj večerné hlásenie nemeckého veliteľa na Slovensku z 11. novembra 1944, kde sa uvádza ukoristenie 50-tich Pz-Schreck v západnej časti Nízkych Tatier.⁶⁸

Po skončení vojny sa jednotlivé kusy protitankových zbraní z Povstania nachádzali na Slovensku. Napríklad v obci Dubové (okr. Martin) občania odovzdali okrem iných pechotných zbraní aj jednu „protitankovú raketovku“.⁶⁹ Podobne aj inde občania a partizáni odovzdávali zbrane ako Panzerfaust, Panzerschreck a Bazooka.

Slovenská armáda na fronte a doma koncom augusta 1944 disponovala niekoľkými desiatkami zbraní Panzerfaust P. f. 30, P.f. Klein a Panzerschreck RpzB 54. Vzhľadom na obdobie ich dodania a malý počet v zásade nemôžeme komplexne zhodnotiť ich využitie. Podľa všetkého sa obmedzilo na výcvikové účely v jednotkách 1. pešej, respektíve 1. technickej divízie a v jednotkách Armádneho veliteľstva na východnom Slovensku. V zázemí u jednotiek bolo niekoľko kusov týchto zbraní umiestnených v Brezne a pravdepodobne aj v Ústrednej

66 Bližšie k téme pozri: LIČKO, M.: *USA v Banskej Bystrici rok 1944*. Bratislava : NVK International, 1994., tiež: STANISLAV, Ján: *Letectvo v prípravách na ozbrojené vystúpenie a jeho účasť v SNP*. Bratislava : VEDA, 1996.

67 LIČKO, Miroslav: *USA v Banskej Bystrici rok 1944*. Bratislava : NVK International 1994. s. 123.

68 Pz-Schreck, nemecká zbraň vyvinutá na základe americkej R.L. M1. AM-SNP B. Bystrica, f. pozostalost' J. Šolca, pr. č. S12/89. Opisy diaľnopisov o situácii na Slovensku v roku 1944.

69 SNA Bratislava, Zbierka SNP, šk. 15, fasc. 2, č. 1012. Dubové, okr. Martin.

zbrojnici v Trenčíne. Moderné protitankové zbrane tak v rámci slovenskej armády už neboli adekvátnym spôsobom zaradené do výzbroje a nasadené do bojových akcií. Rovnako ich využitie na strane povstaleckej armády je v zásade zanedbateľné.

Problémom využitia a nasadení Bazook na strane povstalcov bol v prvom rade nedostatočný výcvik, do ktorého boli poväčšine zaradení, zdá sa, úplní nováčikovia bez vojenského výcviku a v druhom rade nedostatok rakiet (2 až 4 na zbraň) pridelených priamo do bojových úsekov. V prípade, že Bazooky boli pridelené priamo frontovej jednotke, absentoval dostatočný výcvik jej obsluhy, čo výrečne potvrdzujú aj vyššie uvedené spomienky kpt. P. Čellára. Pomerne veľkým technickým problémom, zvlášť neskôr u partizánskych jednotiek v zime 1944 – 1945, bolo zabezpečenie elektrických batérií do Bazooky nutných na odpálenie rakety. Aj tento problém výraznejšie limitoval ich efektívne použitie. Nasadenie moderných protitankových zbraní pechoty v rámci slovenských jednotiek je jednou z mnohých zaujímavých kapitol našej vojenskej histórie. Dokumentuje schopnosť, ale aj problémy slovenských vojakov prijať a používať moderné zbrane, ktorých zavedenie si vyžiadal technický pokrok na frontoch druhej svetovej vojny. Uvedená bilancia jedného – dvoch, zničených a jedného poškodeného obrneného vozidla, nemusí byť konečná. Ďalší výskum môže priniesť nové poznatky, hoci štatistika počtu zničenej techniky týmito modernými zbraňami sa nebude podstatnejšie meniť.

PRÍLOHA 1. SPOMIENKY STRELCA BAZOOKY J. A. SITÁRA NA VÝCVIK A NASADENIE.⁷⁰

„... v Nemciach som našiel svojich bratov, tu vo výcvikovom stredisku boli rôzne výzvy tak som sa prihlásil do armády. Bol som zaradený na výcvik k protitankovej zbrani, že sa volá bazuka a že je to raketová zbraň. Výcvik viedli dvaja v americkej uniforme a jeden tlmočník, myslím že to bol desiatnik, ovinovačky na nohách baganče, v našej slovenskej uniforme. A ten prekladal čo tí Američania rozprávali. Tam sme dostali poučenie čo to bazuka je.

Školenie prebiehalo v triede, kde bola na tabuli nakreslená bazuka. Jedna bazuka bola na stole, bola u nej rozobratá tá skrinka, kde je batéria. To si mohol každý pozrieť, vziať do ruky raketu, pozrieť si poistku. Teraz ukázali ako sa bazuka nabíja, ako to vlastne funguje. Bol bazukový strelec a nabíjač, teda ku každej bazuke boli dvaja ľudia. Ten strelec nemal žiadnu inú výzbroj. Jedine nabíjač bol vyzbrojený flintou. Výcvik spočíval v tom že nám ukázali na výkrese ako je to konštruované na akom princípe to funguje...

...to nám všetko najprv teoreticky vysvetlili, mohol si povážiť tú bazuku, raketu...

...čo je v rakete to sa nevykladalo, proste je tu raketa, hotová, ale o vlastnej flinte bol podrobný technický popis. No tak si tú bazuku videl, otvoril si si kasničku namontoval tú batériu, bol tam normálny kohútik ako na flinte, ktorý zatváral ten elektrický obvod. Bol tam nabíjač ten sa na to tak isto díval. A teraz to bolo technické vysvetlenie ako tá flinta vyzerá, ako sa odpaľuje, ako sa má zameriavať. Aký je asi dostrel účinný, ...najlepšie bolo samozrejme počkať si na 50 metrov, by to bol istý zásah, ale myslím, že sa hovorilo maximálne o 250 metroch...

...len toľko viem že čím bol bližšie tank tým bol istejší zásah. Potom sa vysvetľovala taktika

70 Spomienky J. A. Sitára, zbierka autora. Ján Alexander Sitár sa dostal domov do Priekopy a v decembri 1944 sa stal príslušníkom oddielu „Helena“ II. slovenskej partizánskej brigády gen. M. R. Štefánika, neskôr pôsobil vo funkcii osvetového dôstojníka, na štábe Viliama Žingora. Po vojne bol počas „žingoriády“ odsúdený a strávil desať a pol roka v rôznych väznicách a táboroch, vrátane Jáchymova.

boja. No tak taktikou bolo to, samozrejme sa predpokladá, že bazukár bude pred líniou. Tuná sa hovorilo o..., utkvelo mi v hlave 150 metrov. Teda keď sa drží línia, tak bazukovní strelci sa zakopú 150m pred ňou. Pretože keď pechota prerazí líniu, tak bazukovní strelci ju neudržia..... no a keď sa línia drží tak prídu tanky. Logicky pred tou líniou musí byť niečo čo tie tanky zastaví, to sú bazukovní strelci. Toto všetko ti vykladá Američan ako taktiku protitankového boja. To je teória, no realita je iná....mám dojem že za jedno poobedie bolo po všeckom školení. To nebol obrovský problém toto všetko pochopiť.

No tak tá strelba vyzerala tak, že sme strieľali no tak asi na sto metrov. Oni mali dve oceľové platne asi 2x1 meter asi 20 mm hrubé, ukotvené v zemi. No a do tej platni si to mal rachnúť. Dostau som jeden náboj, ale netrafil som. Tak som trafiu takých 20 centimetrov pred tú dosku. Keby to bol tank, tak ho rachnem, ten je väčší. Nestrieľalo sa tak, aby raketa vybuchla, s toho usudzujem že sa strieľalo sa nejakými cvičnými raketami, to ani nemalo logiku... No ani sa nič nehovorilo o účinku na pancier, čo tá raketa urobí. Len som počul že tá raketa pancier prepáli, to nebolo súčasťou výcviku. Každý sme tam strelili len raz a ja neviem, žeby tam bou niekto trafiu, ...pri tom výcviku nás bolo asi desať. Tak strelby boli ráno a do večera sme vyfasovali ruksak, bazuku, prádlo, dva pári nových bagančí.....prilby sme nemali.

Večer nás naložili na autá a odviezli, ani som nevedeu v akej som jednotke.

„Večer nás doviezli na ten Bánov. V noci to auto pristálo na nejakej ceste a nás vysadili. V ruksaku som mal štyri rakety. Stáli sme na tej ceste, vždy prišiel nejaký dôstojník a odviezol nejakú dvojicu. Bolo nás tam asi sedem bazukárov. Kam išli tí ostatní neviem, nás po štreke dovedol poddôstojník k tomu viaduktu, na tej strane ako od Polhory, ešte nebol vyhodenný do ľufu...

...tak sme si medzi pražcami vykopali lopatkami jamu. Začali sme ešte v tej tme, do rána sme mali jamu. Ráno prišli ženisti, že idú vyhodiť viadukt...,...teraz to všetko zamínovali a hovorili „chlapci choďte preč“, tak sme obďaleč zaľahli, jedna taká oceľová platňa dopadla pri výbuchu no meter od nás... Potom sme sa vrátili do tej našej jamy. Tam sme boli asi dva dni, čítal som si tam román od Jacka Londona Mesačné údolie, bolo pekne. Už sa o nás nik nestaral, ani sme nevedeli kde je línia. Po ceste a po štreke pendlovali oboma smermi hromady ľudí.

...ako si tak hovieme zjaví sa tam nadporučík, starší človek a rozkročí sa nad tou jamou. A povie „chlapci a mysleli ste na to, ako sa stadialto dostanete?“ Ako sa zakopať som nevedel, no veď sme ani výcvik nemali, bol som študent a Juro Košta, nabíjač bol taký istý zajac ako ja. A v tom momente ti zapáli, že budeš ustupovať, to ťa ani nenapadne, skúsený vojak to vie. My sme začali hneď popod tú kolaj do hrádze kopať taký priedchod, dieru. Keby sme toto neboli urobili tak tam zostaneme...

...vtedy do rána sme ten spojovací zákop prekopali..

...vtedy začalo aj pršať, ráno sa rozvidnelo a hovorím Jurovi, Nemci. Tak vtedy sme ich videli. Prískokami, ale úplne ticho. Tak sme sa dívali a čakali čo bude. Úplné ticho až po ten prvý šús, keď ich zbadal niekto z hlavnej línie. A potom začalo peklo... palba ako v Jeruzaleme. Naši sa držali, celý deň toto prebiehalo. My sme boli na pravom krídle obrany. Toto trvalo do večera. Asi 150m za nami bol maxim (Sovietsky ťažký guľomet SP 1910, pozn. M. U.), pokiaľ sme ho počuli línia stála a my sme sa nehýbali. Čakáš či tie tanky... No ale tanky nešli. Tá pechota zrejme nakoniec urobila nejaký prielom. Naraz to pred večerom na nejakú dobu stíchlo. Potom sa znovu rozpútala palba a teraz počujeme že maxim nebou 150m ďaleko, ale bohvieako ďaleko. Čo teraz... Všetko sme zobrali zo sebou a bežali dozadu. Tam bola taká križovatka ako križovala cesta štreku a tam bol taký bunker. Tam stál náš poddôstojník a kýval nám rukou a nasmeroval nás do toho bunkra. To ešte bolo vidno. Tak sme sa vopchali do toho bun-

kra a ten čatár zmizol už ho nebolo. No tak sme sa v tom bunkri usalašili bazuku nabili a položili do strielne...

...už bola vidieť nemecká pechota ako to tam páli všetko... a mi zase sme boli takto na predku. To bolo vľavo od nás toto. Aj stanička Bánovo aj s takou šopou. A tam už sme videli nemeckých vojakov ako postupovali a pálili s automatov. Od nás takých, povedzme vyše 100m. Začalo sa stmievať a stále sme počuli že za nami to všetko cúva. Tak čo? Videl som tam Nemcov tak som rauchov jednu ranu do tej šopy. Taká ohnivá guľa vybuchla...

...tankov nikde nebolo. Tým sme upútali pozornosť. Blížili sa ku nám. Nechali sme tam rukosaky, jednu raketu a dve rakety s bazukou som zobral a utekali s toho bunkra. Tí Nemci strieľali svetelnými aj mínometné strely padali. Leteli sme ako zajace. V tom sa zotmelo a stále liaľo, potom všetko stíchlo a my sme išli takou mladinou. Naraz vidíme dvoch bazukárov...

...tam sme s nimi v takom malinčí prenocovali. Ráno, leje stále, tak sme sa vydali tou mladinou. Narazili sme na štreku, zbadali sme vochterňu (strážny domček), tak sme sa k nej blížili a vošli sme dnu. Tam boli asi štyria naši vojaci. Dali nám tam mlieka, tá vochterka... A išli sme preč popri štreke smerom na Brezno...

...obzrem sa a za nami poklusom s flintami Nemci. Od nás, no menej ako 50m. Hovorím chlapci Nemci, my sme pobehli, cez štreku a do mladiny tí Nemci nestrieľali asi nás chceli zajmúť. My sme sa tam roztratili. Ja s mojím nabíjačom sme vyšli hore na takú lúku. Vľavo bola stanica a cesta plná obrnencov. Vpravo sa vynoril tank a my teda rovno k tej stanici. Tam som rakety hodil do takého potôčika. Za nami vybehli ešte dvaja naši, tí bazukári. Ten tank začal páliť po nás guľometom. Prebehli sme on ostal stáť na ceste. My sme dobehli na tu stanicu Polhora a tam stojí slovenský stotník. V lodičke, bez úhony, krásnu čistú uniformu, čižmy. A my sa pýtame prostomyseľne, a vy tu čo robíte? On, že ja čakám kým všetci ustúpia... Dnes hovorím, hneď ho odpálím, ten tam čakal na Nemcov. Vtedy nás to nenapadlo. Vpadli sme do dediny a tam bolo moc našich vojakov. Okolo stovky niektorí mali flinty niektorí nie, jeden mal dokonca tri. Tam som tú bazuku rauchol o skalu a hodil do potoka. Jeden sa tam vyznau tak sme išli do Filipova. Tam sme boli v takom dome. Pribehne chlapca a že mama Nemci idú do dediny. Schytil som baganče a bežím k Hronu. Všade plno nemeckých vojakov a áut. Prebrodili sme Hron, koľko nás ostalo neviem. Bola tma pár nás bolo. Celú noc sme boli v takom seníku. Ráno jeden hovorí chlapci preč odtiaľto.

Zas sme sa pobrali ďalej... Každý za svojim..“

M. UHRIN: NAHKAMPF-PANZERWAFFEN IN DER SLOWAKISCHEN UND AUFSTÄNDISCHEN ARMEE

Die slowakische Armee machte zwischen den Jahren 1939 und 1945 eine interessante Entwicklung durch. Dies galt auch für die Bewaffnung, Ausrüstung und Technik, die sie benutzt hatte. Ausgerechnet dieser Teil ihrer Geschichte gehört zu den wenig erforschten, jedoch zu den interessanteren. Gerade die Geschichte der Technik zieht viele Interessenten, Forscher und Historiker weltweit an. Bemerkenswert ist, dass die Kenntnisse über die Ausstattung der slowakischen Armee sehr dürftig sind. Letzte Periode bringt jedoch ziemlich viele interessante sowie überraschende Feststellungen. Zu den wenig bekannten Teilen der Geschichte slowakischer Armee gehört auch Einsatz von Nahkampf-Panzerwaffen. Nachdem diese Waffen in der amerikanischen, bzw. in der deutschen Armee Verwendung fanden, sind sie ein wichtiges Kampfmittel auf dem Kampffeld geworden. Als Deutschlands Verbündeter erhielt die slowakische Armee bereits im Rahmen ihres Einsatzes an der Ostfront eine gewisse Zahl von *Panzerfausten*. Etwas später, in den Sommermonaten 1944 dachte man nach, die Feldar-

mee (die ostslowakische Armee) des Generals Augustín Malár mit *Panzerfausten* sowie *Panzerschrecken* auszurüsten. Ähnliche Versuche sind auch später bekannt, und zwar im Rahmen der slowakischen Landwehr (Domobrana) und Einheiten der Hlinka-Garde. Alle diese Bemühungen blieben nur auf dem Ausbildungsniveau, da für diese Zwecke nur eine geringe Anzahl dieser Waffen zur Verfügung gestellt wurde. Im größeren Ausmaß wurden sie erst während des Slowakischen Nationalaufstandes eingesetzt, als die amerikanische Armee den Aufständischen eine größere Anzahl *Bazookas* lieferte. Aus den nicht völlig begreiflichen Gründen wurde die Ausbildung verschoben, sie war nicht so intensiv, bzw. in manchen Fällen völlig ungenügend. Dies rief hervor, dass der Einsatz von *Bazookas* in der aufständischen Armee nicht erfolgreich war. Durch sie wurden nur ein oder zwei Stücke der deutschen Panzertechnik vernichtet. Der Einsatz der modernen Nahkampf-Panzerwaffen im Rahmen der slowakischen Einheiten gehört zu den interessanten Kapiteln unserer Militärgeschichte. Er dokumentiert Fähigkeiten, aber auch Schwierigkeiten der slowakischen Soldaten, moderne Waffen einzunehmen und zu verwenden, deren Einführung der technische Fortschritt an den Fronten des Zweiten Weltkrieges erfordert hatte.